

SEYYİD NİZAMOĞLU'NUN MÜRŞİD VE MÜRİD'LER HAKKINDAKİ MANZUMELERİ

Seyyid Nizamoğlu's Poets About *Mürîd* and *Mürşids*

Erdem Can ÖZTÜRK*

ÖZET

Kaynaklarda Seyyid Nizamoğlu ve Seyfullah Kasım Efendi isimleriyle kaydedilmiş olan şair, Şeyh Seyyid Nizameddin Ahmed Efendi'nin oğludur. Seyyid Nizamoğlu, İbrahim Ümmî Sinan'dan ders almış ve Halvetîlik tarikatının Sinânî kolunda, Silivrikapı'da bir tekkenin şeyhliğine kadar ilerlemiştir. 1601 yılında vefat eden Seyid Nizamoğlu bu tekkenin haziresine defnedilmiştir.

Küçük yaşta ilk eğitimini babasından almaya başlayıp ömrünü tasavvuf yolunda geçirmiş olan Seyyid Nizamoğlu, vahdet-i vücud, Ehl-i Beyt ve on iki imam muhabbeti ile İlahî aşk ekseninde pek çok şiir kaleme almıştır. Şiirlerinde sanat yapmak gayesinden ziyade müridlerine tavsiyelerde bulunmak ve onları irşad etmek maksadı göze çarpar. Bu sebeple manzumelerini sade bir dille kaleme almış; halkın çoğunluğunun anlayacağı külfetsiz bir dil kullanmayı tercih etmiştir.

Seyyid Nizamoğlu'nun çalışmamıza esas aldığımız manzumeleri, Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde HMK 05836/07 numarada kayıtlı bir mecmuanın içinde yer almaktadır. Bu mecmuada, söz konusu edilecek şiirlerden başka tasavvuf ve tarikat âdâbına dair çeşitli manzum ve mensur metinler de yer almaktadır. Seyyid Nizamoğlu'nun dinî mahiyetteki bazı şiirleri, tasavvufî mektuplar, fetva örnekleri, Aziz Mahmud Hüda'nın ölümüne düşürülen bir tarih ve sonda yer alan *Kitâb-ı Edeb-nâme* başlıklı manzum metin, mecmuada yer alan önemli bazı bölümlerdendir.

Bu çalışmada, Seyyid Nizamoğlu'nun söz konusu mecmuada yer alan, hem müridlere hem de kendisi gibi mürşid olanlara çeşitli tavsiyelerde bulunduğu üç manzume şekil ve muhteva yönünden incelenmiş; son olarak söz konusu şiirler yeni harflere çevrilerek sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Seyyid Nizamoğlu, Halvetiyye, Manzume-i Mürşid, mürid, tasavvuf.

* Arş. Gör., Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

ABSTRACT

The poet is recorded in the name of Seyyid Nizamoğlu and Seyfullah Kasım Efendi in written records. He is the son of Seyh Nizammeddin Ahmet Efendi. Seyyid Nizamoğlu was trained by İbrahim ÜmmîSinan. He was a member of Halvetî tariqat and he moved ahead in the tariqat's Sinânî branch and he became the seyh of a dervish lodge in Silivrikapı. He died in 1601 and was buried in the graveyard of this dervish lodge.

In his early years of childhood he was trained by his father and he spent his life for the sake of sufism. He wrote many poems about Ehl-i Beyt(the family of prophet Muhammad),the twelve imams and the divine love.

Rather than artistry he is mostly interested in advising his dervishes and guiding them in his poetry. For this reason he used a clean and spare language which can be understood by the most of the people.

Seyyid nizamoğlu's verse which are the base of our work are registered Manisa Public Library in the number of HMK05836/07.In the registered periodical there are different texts about tariqat and sufism.In addition there are also religious poems,sufic epistles,examples of fetwa, a dieth date of Aziz Mahmut Hüdaî and a verse text which is titled as *Kitâb-ı Edebnâme* in the periodical.

The three verses of Seyyid Nizamoğlu in the periodical are the base of our work.in these verses he advises his dervishes and the head of the dervish order.

Key Words: Seyyid Nizamoğlu, Halvetiyye, Manzume-i Mürşid, mürîd, sufism.

GİRİŞ

İslâmî ilimlerin özü olarak nitelendirilen tasavvuf, gerek kelime kökü, gerekse terim olarak farklı yorumlanmalara müsait ve genellikle de farklı şekillerde yorumlanmış bâtinî bir ilimdir. Diğer dinî ilimler gibi tasavvufun da kaynağının Kur'an ve sünnet olduğu şüphesizdir. Bununla birlikte tasavvuf, diğer dinî ilimlerden farklı olarak mistik bir yapı arz eder. Bu da onun amacı ve işleyiş sistemiyle alâkalıdır. Tasavvufun farklı yorumları tarikatları doğurmuş, aynı amaca farklı yollar, metotlarla ulaşmayı amaçlayan pek çok tarikat vücuda gelmiştir.¹⁵⁷

Fenâfî'llâh'a ulaşmak yolunda farklı metotlar deneyen her bir tarikat, kendi *mürşid* ve *mürîd*ni yetiştirmiştir. Bu çalışmanın esasını Seyyid Nizamoğlu'nun "*mürşid*" ve "*mürîd*"i tarif edip onlara nasihat veren üç manzumesi teşkil etmektedir. Bu sebeple ilk önce söz konusu iki terim hakkında kısaca bilgi verilip daha sonra manzumelerin incelemesine geçilecektir.

Mürşid, kelime olarak sözlükte "irşad eden, doğru yolu gösteren; tarikat pîri, şeyhi; gafletten uyandıran"¹⁵⁸ anlamlarına gelmektedir. Tasavvufî bir ıstılah

¹⁵⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Reşat Öngören, "Tasavvuf", *TDVİA*, İstanbul: 2011, C. 40, s. 119-126; H. Kâmil Yılmaz, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010; Abdülbaki Gölpınarlı, *Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar*, İstanbul: İnkılap Yayınları, 1997; Mustafa Aşkar, *Tasavvuf Tarihi Literatürü*, İstanbul: İz Yayınları, 2006.

¹⁵⁸ Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: 1317 [1899], s. 1324; Muallim Nâcî, *Lügat-ı Nâcî*, İstanbul: ts., s. 750; Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Aydın Kitabevi, 1999, s. 877.

olarak ise tarikat lideri, şeyh, post-nişin mânâlarını ifade etmektedir. Mürşidin İlâhî ahlâkla ahlâklanmış ve en azından fenâ makamına ulaşmış olması şarttır.¹⁵⁹

“Mürîd” kelimesi sözlükte “bir şeyhe bağlı olan kimse”¹⁶⁰ olarak açıklanmıştır. Tasavvufî bir terim olarak ise Allah’a kavuşmayı arzu eden, bir şeyhe (mürşide) bağlanan kişidir. Tasavvufî olgunlaşmasın dört aşaması vardır ve mürîd bunların ikincisidir. Bunlar sırayla: 1. Tâlib, 2. Mürîd, 3. Mutasavvıf, 4. Sûfi’dir.¹⁶¹

Bir tarikatın şeyhi olan mürşid, mürîdlerini irşad etmek, onları gafletten uyandırmak, kötü yoldan sakındırıp hak yola sevk etmekle mükelleftir. Bunu nasıl yapacağını ise *tâliblik*ten *şeyhlik* makamına gelinceye kadar kat’ ettiği tasavvuf yolunda bizzat yaşayarak öğrenmiştir. Mürîd ise henüz yolun başında olmakla birlikte vazife ve mükellefiyetlerini hem mürşidinden, hem de aynı yolda birlikte ilerlediği, kendinden daha önde olan diğer sufilerden öğrenmektedir. Yaşayarak öğrenilen tecrübelerin yanında şeyhlerin yazdıkları risaleler, didaktik mesneviler, manzumeler ve benzeri eserler de yol gösterici, öğretici bir işlev üstlenmiştir.

Bu çalışmaya Nizamoğlu’nun hem mürşid hem de mürîd için yazdıği birer manzume esas teşkil etmiş olup; şairin hayatı ve eserleriyle ilgili kısa bilgiler verildikten sonra söz konusu manzumeler incelenecek, son olarak da metinleri sunulacaktır.

Seyyid Seyfullah Kasım Nâm-ı Diğer Seyyid Nizamoğlu

Silivrikapı tekkesi şeyhi Seyyid Nizameddin Ahmed Efendi’nin oğludur. İstanbul’da dünyaya gelmiş olup doğum tarihi belli değildir. 16. asrın başlarında doğduğu tahmin edilen Seyyid Nizamoğlu, Halvetiyye tarikatının Sinaniyye kolunun kurucusu İbrahim Ümmî Sinan’dan ders alıp seyr ü sülûkünü tamamlamış ve H. 1010 Muharrem’inde (M. 1601 Temmuz) İstanbul’daki vefatına kadar Silivrikapı Emirler Tekkesi’nde irşad faaliyetlerini sürdürmüştür. Vefatından sonra bu tekkenin haziresine defnedilmiştir.

İlâhî aşk, ehl-i beyt sevgisi ve on iki imama bağlılık konularını şiirlerinde sıkça mevzubahis eden Nizamoğlu’nun manzum eserleri bir külliyat hâlinde İstanbul’da H. 1288 / M. 1871-1872 ve H. 1326 / M. 1908-1909 yıllarında basılmıştır.¹⁶²

Hâfız Hüseyin Ayvansarâyi’nin *Vefeyât-ı Ayvansarâyi* isimli biyografik eserinde Nizamoğlu ile ilgili şu bilgiler yer almaktadır:

¹⁵⁹ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul: Anka Yayınları, 2005, s. 455.

¹⁶⁰ Muallim Nâci, *Lugat-ı Nâci*, İstanbul: ts., s. 754; şemseddin Sâmî, *Kamûs-ı Türki*, İstanbul: 1317 [1899], s. 1329; Ferit Devellioğlu, *a.g.e.*, s. 876.

¹⁶¹ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, İstanbul: Anka Yayınları, 2005, s. 454.

¹⁶² Seyyid Nizamoğlu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Necdet Tosun, “Seyyid Nizamoğlu”, *TDVİA*, İstanbul: 2009, C. 37, s. 73-74.

“Şeyh Seyyid Seyfu’llâh Efendi Kıddise Sirruhu

Şeyh Seyyid Seyfu’llâh Kâsım Efendi, pederi Seyyid Nizâmü’-d-dîn Efendi Silivrikapısı hâricinde müstaķil türbede medfündür. Vefâtına oğlu mezbûr Seyfî Efendi bu muşanna‘ târihi demişdir:

چيقدى اور تايه اجل بوزدى نظام عالمى

Çıkdı ortaya ecel bozdı nizâm-ı âlemi 957 [1550-1551]

(Nizâm lafzından ecel hesâbı iħrâc oluna, tamâm târiħ olur.) Kendileri Dâhil-i Sûr’da zâviyesinde sâkin iken الاوليامفخريا *yâ mefħare’l-evliyâ 1010* [1601-1602] târiħinde intikâl-i dârü’l-cemâl eyleyip müstaķil türbede medfündür. Müretteb dîvânı vardır. Bu na‘t-ı şerîf anlardandır:

Cemî‘-i derdlere dermân Muħammed
Cihân ten gibi aña cân Muħammed

Günehkâr ümmetüñe kıl şefâ‘at
Su‘âl itdügi dem ğufrân Muħammed
Maķâmında ħâlen nesli bâķidir.”¹⁶³

Aynı şekilde Bursalı Mehmed Tâhir’in (1278-1344/1861-1925) Nizamoğlu hakkında verdiği bilgiler de yukarıdaki hükümleri desteklemektedir:

“Seyyid Seyfullâh Kâsım Efendi, Silivrikapısı hâricinde medfûn, kibâr-ı meşâyihden Seyyid Nizâmeddîn hazretlerinin mahdûm-ı ‘âlîleri olup sâbıku’t-terceme İbrâhîm Ümmî Sinân hazretlerinin ehass-ı hulefâsından ve zümre-i ‘âşıkından bir zât-ı ‘âlidir. *Mi‘râci’l-mü‘minîn*, *Silsile-i Tarîkat*, *Silsile-i Nesebiyye*, *Câmi‘ü’l-ma‘ârif*, *Etvâr-ı Seb‘a*, *Şerefi Siyâdet*, *Ma‘denü’l-ma‘ârif*, *Esrârü’l-‘ârifîn*, *Seyr-i Süllûk*, *Dîvân* isimlerindeki âsâr-ı ‘ârifânelerini hâvî olup cümlesi bir yerde matbû‘ olan külliyyâtlarıyla *Miftâb-ı Vahdet-i Vücûd* ve *Tâc-nâme* nâmındaki eser-i mensûrları matbû‘dur.

Ķazâ’-i Ħaķķ قضا حق ve *Yâ mefħare’l-evliyâ* يا مفخر الاوليا terkîblerinin delâlet etdiği 1010 târiħinde irtihâl eylediler. Kabr-i ‘âlîleri mevlidleri olan İstanbul’da Silivrikapısı civârında Emîrler mahallesindedir.”¹⁶⁴

Lugât-ı Târihiyye ve Coğrafyye’de ise hakkında daha kısa bir bilgi bulunmaktadır:

“Seyyid Nizam hazretlerinin mahdûmudur. Ümmî Sinân hazretlerinden ahz-ı feyz ü hilâfet eyledi. Kerâmeti menkûl ve dîvânı makbûldür. Vefâtı H. 1010

¹⁶³ Hâfız Hüseyin Ayyansarâyî, *Vefeyât-ı Ayyansarâyî*, (haz. Ramazan Ekinci) Tibyan Yayıncılık, İzmir 2012, s. 12.

¹⁶⁴ Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri I-II-III*, İstanbul: 1333-1342 [1915-1923], C. 1, s. 81.

ve M. 1601 târihinde olup medfen ü zâviyesi Dersa'âdet'de Silivrikapısı dâhilindedir.¹⁶⁵

Sicill-i Osmânî yazarı, “Şeyh Ebâ Alî Seyfu'llah Kâsım Efendi” hakkında şu kısa bilgiyi verir:

“Ümmî Sinân halîfesi bir şâir-i pâkîze-edâdır. Sultan Murâd-ı Sâlis asrı ricâlinden kâmil bir şeyh idi. ‘Nizâm oğlu’ ve ‘Seyfi’ mahlası-ı şî'ridir. Dîvânı vardır.”¹⁶⁶

Tuhfe-i Nâilî'de de hemen hemen aynı bilgiler kayıtlıdır:

“Şeyh Seyyid Seyfullâh Kâsım Efendi, Şeyh Seyyid Nizâmeddin Efendi'nin oğludur. Pederi ismine izâfetle Seyyid Nizâmoğlu denmekle meşhûrdur. Vefâtı H. 1010 Muharrem – 1601. Silivrikapısı dâhilinde, Emirler mahallesinde medfûndur. *Kazâ'-i Hakık* قضا حق cümlesi vefâtına târihtir.”¹⁶⁷

ESERLERİ

Burada Seyyid Nizamoğlu'nun eserlerinin muhtevalarına kısaca temas edilecek ve bunların halk arasında ne kadar okunup yayıldığına anlaşılması için tespit edilen bazı nüshalarının künyeleri verilecektir.

Mi'râcû'l-mü'minîn: Eserde abdest alırken yapılması gerekenlerden bahsedilmiştir. Bursalı Mehmed Tahir'in Silsile-i Tarîkat, Silsile-i Nesebiyye olarak zikrettiği iki eser Mi'râcû'l-mü'minîn'in sonunda yer almaktadır.¹⁶⁸

Câmi'ül-ma'ârif: Seyyid Nizamoğlu'nun baş tarafında esmâ-i hüsnâyı açıklayan; sonunda ise tarikatın esaslarını anlatan manzumeler bulunan eseridir.¹⁶⁹

Şeref-i Siyâdet: Seyyidlik ve Ehl-i Beyti konu edinen eseridir. Seyyidlere saygı gösterilmemesi ve Ehl-i Beytin uğradığı zulümler eserin temelini teşkil etmektedir.¹⁷⁰ Şeref-i Siyâdet'in pekçok nüshası mevcuttur.¹⁷¹

¹⁶⁵ Ahmet Rifat, *Luğat-ı Tarihiyye ve Coğrafîyye*, İstanbul 1300, C. 4, s. 102-103.

¹⁶⁶ Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî yâhud Tezkiye-i Meşâhîr-i Osmâniyye*, İstanbul ts. C. 4, s. 559.

¹⁶⁷ Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî I-II*, Ankara: 2001, C. I, s.464. Ayrıca bkz. Müstakim-zâde Süleyman Sa'deddin Efendi, *Mecelletü'n-Nisâb*, Ankara: K.B. Yayınları, 2000, v. 266a-266b.

¹⁶⁸ Eserin bazı yazma nüshaları şunlardır: Ankara Millî Kütüphane 06 Mil Yz FB407/2, Ankara Millî Kütüphane 06 Mil Yz A 8313/1, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı O. Ergin 1561/3, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı O. Ergin 1729, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı O. Ergin 1947, Konya Yazma Eserler Kütüphanesi 42 Kon 1773/4, Konya Yazma Eserler Kütüphanesi 42 Kon 3501/01.

¹⁶⁹ Bir nüshası Konya Yazma Eserler Kütüphanesi 3501/2 numarada kayıtlıdır.

¹⁷⁰ Bkz. Semra Özyürek, *Risâle-i Şerefi Siyâdet: Edisyonkritic*, Yayınlanmamış YL Tezi. (Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü 1999).

¹⁷¹ Eserin bazı yazma nüshaları şunlardır: Ankara Millî Kütüphane 06 Mil Yz FB 159/1, Ankara Millî Kütüphane 06 Mil Yz FB 324/1, Ankara Millî Kütüphane 06 Mil Yz FB 324/2, Ankara Millî Kütüphane 06 Mil Yz A 3111, Ankara Millî Kütüphane 06 Mil Yz A 3958/2, Ankara Millî Kütüpha-

Ma'denü'l-ma'ârif: Türlü ayet ve hadislerin tasavvufî yönden şerhidir.¹⁷²

Esrârü'l-'ârifin: *Şerefi Siyâdel'e* benzer bir muhtevaya sahip eser, Ehl-i Beyti ve Hz. Peygamber'i sevmekle ilgili hadislerden meydana gelmektedir.¹⁷³

Seyr-i Sülûk: Devriye türündeki manzumelerden oluşan eseridir.

Dîvân:¹⁷⁴200 civarında gazel, 3 murabba, 3 müseddes, 8 terci-i bend, 1 terkib-i bend, 2 mesnevi, 5 kıta, 17 beyit ve hece ile yazılmış 52 manzumeden oluşmaktadır.¹⁷⁵

ne 06 Mil Yz A 5295, Ankara Millî Kütüphane 06 Mil Yz A 8313/2, Arnavutluk Devlet Arşivleri Tiran 143, Berlin Devlet Ktp. Hs. Or. Oct. 840, Berlin Devlet Ktp. Ms. Or. Oct. 2585, Berlin Devlet Ktp. Ms. Or. Oct. 3484, İngiltere Millî Kütüphanesi Or. 11168, İst. Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı O. 27/17, İst. Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Osman Ergin TY1144, İst. Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Osman Ergin TY1182/1, İst. Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı 1776/3, Konya Yazma Eserler Kütüphanesi 42 Kon 1773/7, Konya Yazma Eserler Kütüphanesi 42 Kon 3501/4, Mısır Millî Kütüphanesi Talat 32, Mısır Millî Kütüphanesi Talat 56, Mısır Millî Kütüphanesi Talat 71, Mısır Millî Kütüphanesi Talat 116, Mısır Millî Kütüphanesi S. 7882, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi 980, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi 994, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi 1019, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi 1058/8, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi O.27/17.

¹⁷² Eserin bazı yazma nüshaları şunlardır:Ankara Millî Kütüphane 06 Mil Yz FB 407/1, Ankara Millî Kütüphane 06 Mil Yz A 4444/1, Ankara Millî Kütüphane 06 Mil Yz A 8313/5, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı 292/1, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı 357/2, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı 567, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı 941/4, Konya Yazma Eserler Kütüphanesi 42 Kon 1773/8, Konya Yazma Eserler Kütüphanesi 42 Kon 3501/5, İstanbul Millet Kütüphanesi 34 Ali Emîrî Manzum 905, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Y-268/1, Vatikan Kütüphanesi Vat. Turco. 297, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi 1058/4.

¹⁷³ Eserin bazı yazma nüshaları şunlardır:Ankara Millî Kütüphane 06 Mil Yz FB 324/5, Ankara Millî Kütüphane 06 Mil Yz A 8313/7, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı 941/5, Konya Yazma Eserler Kütüphanesi 42 Kon 3501/6, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Y-268/2, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi 1058/5.

¹⁷⁴ Bağdatlı İsmail Paşa, *İzâbu'l-meknûn fi'z-zeyl 'alâ Keşfi'z-zunûn 'an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn*, haz. Şerefettin Yaltkaya, Kilisli Rifat Bilge, C. 1, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi 1945, s. 509.

¹⁷⁵ Mehmet Yaman, *Seyyid Nizamoğlu Hayatı-Eserleri Divanı*, İstanbul: Can Yayınları, 1976. Ayrıca İstanbul Üniversitesi Ktp. Nadir Eserler Bölümü, Millet, Selim Ağa, Süleymaniye ve gibi bazı İstanbul kitaplıklarında bulunan yedi yazma nüshasının tavsifi için bk. *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, İstanbul 1959, C. 2, s. 221-223. Divan'ın bazı nüshaları ise şunlardır: Ankara Millî Kütüphane 06 Mil Yz FB 324/6, Ankara Millî Kütüphane 06 Mil Yz A2852, Ankara Millî Kütüphane 06 Mil Yz A 2853, Hüseyin Kocabaş Kitaplığı 326, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı 565/2, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı 635/2, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı 1619/1, (Üsküdar) Hacı Selim Ağa Kütüphanesi 80, (Üsküdar) Hacı Selim Ağa Kütüphanesi 83, (Üsküdar) Hacı Selim Ağa Kütüphanesi 84, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. T.211, Konya Yazma Eserler Kütüphanesi 42 Kon 3501/7, Mısır Millî Kütüphanesi Talat 16, Mısır Millî Kütüphanesi Talat 18, Mısır Millî Kütüphanesi Talat 4293, İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emîrî EfendiManzum Eserler 218, İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Efendi Manzum Eserler 798, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi 3331, Vatikan Kütüphanesi Vat. Turco. 249, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi 162/3, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi 1058/1, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi 1105.

Câmi'ü'l-ma'ârif (Mensur): Seyyid Nizam, Merkez Efendi, Emir Efendi, İbrahim Ümmî Sinan gibi devrin önemli mutasavvıflarının hayat ve kerametlerini anlatan bir eserdir.¹⁷⁶

Tâc-nâme: Tarikat tacları ve taclardaki sembollerin mânâları üzerine yazılmış bir eserdir.¹⁷⁷

Miftâh-ı Vahdet-i Vücûd: *Vahdet-i vücûd* konusu üzerine bina edilmiş bir eserdir. Eserin Seyyid Nizamoglu'na mı yoksa babasına mı ait olduğu netlik kazanmamıştır.¹⁷⁸ Bilal Kemikli tarafından bu eser hakkında bir makale yayımlanmıştır.¹⁷⁹

Seyyid Nizamoglu'nun bu çalışmaya esas olan üç manzumesi, Manisa Yazma Eserler Kütüphanesi'nde *Manzûme-i Mürrîd* adıyla kayıtlı bir mecmuada yer almaktadır. Tamamının metnini hazırlayıp neşretmeyi planladığımız; içerisinde tarikat ve tasavvuf âdâbına dair çeşitli manzum-mensur metinlerin bulunduğu mecmua hakkında kısaca bilgi vermek faydalı olacaktır:

234 varaktan ibaret mecmuanın tamamı dinî-tasavvufî metinleri ihtiva etmektedir. Tarikat-tasavvuf âdâbına dair metinler, fikhî sorular, mürid ve mürrîdler tavsiyeler, mürrîdlerin birbirlerine gönderdikleri bazı mektup suretleri mecmuanın muhtevasını oluşturmaktadır.

Eserde pek çok bölüm bulunup bunların çoğunun kimin tarafından yazıldığına ve yazılış tarihine dair bir kayda rastlanmamaktadır. Mecmuada yer alan bazı bölüm başlıkları şu şekildedir:

Risâle-i Makâmât-ı Evliyâ, Risâle-i Vilâdet, Risâle-i Feyz-i Kudsiyye, Merhûm u Mağfûr Gerbeşli 'Abdî Efendi Risâlesi, Fetvâ, Na't-ı Nebî, Matla'ı Risâlet, Ahvâl-i Enbiyâ, Beyân-ı Ta'dîl-i Erkân vb.

Mecmuanın sonundaysa "Edeb-nâme"¹⁸⁰ başlıklı bir bölüm yer almakta ve burada evden çıkma, sokakta yürüme, camî, hamam, alış-veriş, yanına birini çağır-

¹⁷⁶ Bazı yazma nüshaları şunlardır: Ankara Millî Kütüphane 06 Mil Yz FB 409/3, Ankara Millî Kütüphane 06 Mil Yz A 1905/1, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı 565/1, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi 1058/2.

¹⁷⁷ Bazı yazma nüshaları şunlardır: Ankara Millî Kütüphane 06 Mil Yz FB 409/2, Ankara Millî Kütüphane 06 Mil Yz FB 5994/5, Ankara Millî Kütüphane 06 Mil Yz FB 5404/2, Ankara Millî Kütüphane 06 Mil Yz A 8313/3, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı 887/4, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı 910/7, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı 1008/2, Konya Yazma Eserler Kütüphanesi 42 Kon 1773/5, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi 1058/3, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi 1058/6.

¹⁷⁸ Seyyid Nizamoglu'nun eserleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Necdet Tosun, a.g.m., *TDVİA*, İstanbul: 2009, C. 37, s. 73-74.

¹⁷⁹ Bilal Kemikli, "Sûfi Şair Seyyid Seyfullâh'ın Vahdet-i Vücûd'a Dair Risâlesi: Miftâh-ı Vahdet-i Vücûd", *Kubbealtı Akademi Mecmuası* 30, s. 3 (2001) s. 84-93. Bazı yazmaları şunlardır: Ankara Millî Kütüphane 06 Mil Yz A 2196/4, Ankara Millî Kütüphane 06 Mil Yz A 3410/2, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı 313/1, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı 1415, Konya Mevlana Müzesi Türkçe Yazmalar 1648/7, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi 788/1, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi 1058/7.

¹⁸⁰ Bkz. İsmail Avcı, III. *Uluslararası TDE Öğrenci Kongresi Bildirileri*, İstanbul: 2012, C. 1, s. 575-588.

ma vs. edepleri manzum olarak anlatılmaktadır. Mecmua bu manzumeyle son bulmaktadır.

a) Şekil Hususiyetleri

Mürşid hakkında yazılmış olan ilk manzume, eserin 94b numaralı yaprağında başlayıp 95a numaralı yaprağında sona ermektedir. Toplam 34 beyitten ibaret olan metin, mesnevi nazım şekli ve aruzun “mefâ’îlün mefâ’îlün fe’ûlün” kalıbıyla kaleme alınmıştır. Manzumenin ilk iki beytinde bir kafiye kusuru göze çarpmaktadır:

Gel ey da’vâ-yı irşâd eyleyenler

Özin şeyhliği edâ eyleyenler

Bu mısralarda “*eyleyenler*” kelimesi redif olup kafiyeyle rastlanmamaktadır. Müstensih hatası olduğunu kuvvetle muhtemel gördüğümüz bu kusuru tamir etmek üzere ikinci mısradaki “edâ” kelimesi yerine “isnâd” kelimesi getirilirse, hem vezin hatası giderilmiş olacak, hem de mısra daha manalı hâle gelecektir.

İkinci beyitte ise seslendirmeleri yakın olan “t” ve “d” harfleri revî olmakla birlikte klasik usulün gerektirdiği kafiye oluşturma şartını sağlamamaktadır:

Gerekdür şeyh olan kişiye elbet

Yigirmi fi’l ile ola muḳayyed

Aruz vezninin genel itibariyle başarılı bir şekilde uygulandığı bu manzumenin 15. beytinin ikinci mısrasında veznin aksadığı görülmektedir:

Mürîdüñ mālına bakmaya hergiz

İde çüft ü zirâ’atdan perhîz

22. beyitte ise *Fe’ûlün* tefilesinin temini için *baḫîl olma* kelimesinde hem *imâle* hem de *zihâf* yapılması gerekmektedir (*ba/ḫîl olma* > *ba/ḫi lolma*). Bu durum aruzda kusur kabul edilen tasarruflardandır:

On üçüncü keremdür gâfil olma

Mürîdüñe kerem ḳıl *baḫîl olma*

Ayrıca şiirde pek çok kez umumiyetle Türkçe kelimelerde *imâle*’ye başvurulduğu görülmektedir.

Mürid hakkında yazılmış olan ikinci manzume, eserin 95a numaralı yaprağında başlayıp 96a numaralı yaprağında sona ermektedir. Toplam 37 beyit olan şiir, bir önceki manzume gibi mesnevi nazım şekli ve “mefâ’îlün mefâ’îlün fe’ûlün” kalıbıyla kaleme alınmıştır.

Yine pek çok imâle yapılmış ve sade bir dille kaleme alınmış bu manzumenin de 15. beytinde bir öncekine benzer bir vezin kusuru göze çarpmaktadır:

Sekizinci bahâdır ola dervîş

Ki nefis ü şeytân aña itmeye iş

İkinci mısradaki *meşâ'ülün* tefilesinin temini için *vasl* ve *zihâf* yapılması gerekmektedir.

Hz. Ali'nin veciz bir sözünün tercümesi olan son manzume,¹⁸¹ eserin 96a numaralı yaprağında başlayıp 96b numaralı yaprağında sona ermektedir. 15 beyitten ibaret olan manzume, diğerleri gibi *mesnevi* nazım şekli ve *meşâ'ülün meşâ'ülün fe'ülün* kalıbıyla yazılmıştır. Mahlas bulunmayan bu manzumenin bir başlığı da yoktur. Bir önceki şüirden kırmızı renkli cetvelle ayrılmıştır.

İlk manzumede “Seyyid Seyfi”, ikincide “Seyyid Nizamoğlu” mahlaslarını kullanan şair, son manzumede mahlas kullanmamıştır. Söz konusu manzumelerden sonuncusunda mahlas bulunmaması, metnin eksik olabileceği ihtimalini akla getirmektedir.

Manzumelerde yer alan iki zihâf ve çok sayıda imâle, bunların yazıldığı dönemdeki aruz kusurlarını yansıtmaktadır. Bu imâlelerin özellikle Türkçe kelime ve eklerde yapıldığı görülmektedir.

b) Muhtevası

Seyyid Nizamoğlu'nun müşidlere hitaben nazm eylediği ilk manzumede tasavvufi rehberlerde bulunması gereken fiiller 20 madde altında açıklanmıştır:

1. İtikad sahibi olmak, yani İslâm'ın esaslarına tam bir sadakatle inanmak, bunları gönülden tasdik etmek; bununla birlikte *Ehl-i sünnet ve'l-cemâ'at* anlayışına da sıkıca bağlı bulunmak, müşidin ilk vasıfları olmalıdır.
2. Müşid *ilm-i bâtın'*ı anlamalı, kendisine anlatılan rüyaları dikkatle dinlemeli, şeyhlerin ifade etmediği âfâkî yorumlar yapmaktan sakınmalıdır.
3. Müşid kâmil akıl sahibi olmalı, müridlerine güzel nasihatlerde bulunmalıdır.
4. Müşid cömert olmalı, eğer varsa malını müridleriyle paylaşmaktan çekinmemelidir.
5. Bütün dünya karşısında cesaretli olmalıdır. Tek başına kalsa da korkmamalı, doğru bildiğini söylemekten sakınmamalıdır. Gönülden yüce Allah'a sığınmalıdır.
6. Şehvet düşkünü olmamalıdır. Eğer kendini utandıracak iş yapmaktan korkuyorsa, kadınlardan sakınmalıdır.
7. Dünya malına karşı hırslı olmamalıdır.
8. Müridlerine şefkatle davranmalı, onlara hizmetleri esnasında güçlük çıkarmamalıdır.
9. Müşidin yumuşak huylu ve nazik olması gerekir.

¹⁸¹ Bkz. Âdem Ceyhan, *Türk Edebiyatında Hazret-i Ali Vecizeleri*, Ankara: Öncü kitap, 2006, s. 502.

10. Müridlerinin kusurlarını affetmelidir.
11. İyi huylu olmalı; müridlerine buna göre davranmalıdır.
12. Müridlerinin bir ihtiyacı olduğunda bunu anlayıp bencilce davranmaktan kaçınmalıdır.
13. Kerem sahibi olmalı ve müridlerine o şekilde muamele etmelidir. Velâ-yetten ne gibi sıfatları varsa, bunlar onda ortaya çıkmalıdır.
14. Kemâle ermek için tevekkül sahibi olmalıdır.
15. Her an Allah'ın hükmüne razı ve teslim olmalıdır. Müridleri inkârcı olsa da üzülmemeli; bütün dünya müridi olsa da sevinmemelidir.
16. Kendisine her ne sıkıntı gelirse gelsin, kazaya rıza göstermeli, Allah'a şükretmelidir.
17. Vakar sahibi, ağırbaşlı ve edeb sahibi olmalıdır. Sözlerini ağır ve düşünerek söylemeli, sözünün arkasında durmalıdır.
18. Sükûnet sahibi olup acele hareket etmekten sakınmalıdır.
19. Sabit-kadem olmalı, neye niyet ettiyse sonuna kadar o yönde ilerlemelidir.
20. Son olarak mürşid heybetli olmalıdır ki müridleri onun heybetinden ötürü kendine bağlı olsunlar.

Şair, şiirinin sonunda “Her kim ki bu kaidelere uyarsa, mürşidlik onun hakkı olur ve o Hakk’a ulaşır” mânâsındaki beyitle sözlerini tamamlamaktadır.

İkinci manzumede, gerek erkek gerekse kadın, sadakat sahibi müridlere hitab eden Seyyid Nizamoglu, yine 20 madde ile müridin özelliklerini saymaktadır:

1. Mürid tevbe ile seyr ü sülûke girmeli ve bu yola dair tüm düşünceleri zihnine tam anlamıyla kabul ettirmeli, bütün şüphelerden zihnini arındırmalıdır.
2. Mürid, zühd ve takva sahibi olmalıdır. Yani bütün nefsanî arzulardan nefsinin arındırılması, dünyaya rağbet etmemelidir. Büyük, küçük bütün günahlardan da dikkatle sakınmalıdır.
3. Mürid mücerred olmalı; aile kurma sevdasına kapılmamalıdır.
4. *Ehl-i sünnet ve'l-cemâ'at* inancından ayrılmamalı, bid'atlardan sakınmalıdır.
5. Gönül gözünün açık olması için takva sahibi olup haram yememelidir. Namazının makbul olması için farz ve sünnetleri gözetmelidir.
6. Mürid, sabır sahibi olmalıdır. Bütün vird ve ibadetlerde şeyhinin emirlerine tabi olmalıdır.
7. Nefsin isteklerine uymamak için bütün gücüyle çabalamalı; tevhidi gece gündüz tekrar etmelidir.
8. Mürid, bahadır ve cesur olmalıdır. Mürşid gibi o da doğru bildiğini söylemekten çekinmemeli, dünya ehlinden korkmamalıdır.
9. Mürid cimri olmamalı; canını, malını Allah yolunda harcamaktan çekinmemelidir.
10. Cömert olmalıdır. Çünkü mutluluğun kaynağı cömertliktir.
11. Mürid iftira ve yalandan son derecede kaçınmalı, bunlara asla yaklaşmamalıdır.

- 12.Derviş bâtın ilmîni, kendini, vasıflarını gönül aynasını hakkıyla bilmelidir.
- 13.Duayı terk etmemelidir. Şeyhinin önünde mütevazı ve saygılı olmalıdır.
- 14.Gönlünden ağyarı (mâsivâyı, kini, nefreti, gayrıyı vs.) atmalıdır.
- 15.Mürîd kınanmaktan korkmamalı, kendisini ayıplayanların sözlerinden üzüntü duymamalıdır. Bütün dünya halkı müridin dostu da olsa düşmanı da olsa bunda ne övünecek, ne de üzülecek bir şey vardır. Mürid kendini vuslata admalıdır.
- 16.Başta bir kez ikrar verdiği şeyhi asla inkâr etmemelidir, çünkü bu inkâr onun iman ve ibadetlerini mahvedebilir.
- 17.Edebe riayet etmelidir. Şeyhine karşı edebde kusur etmemeli; ne zaman şeyhinin huzuruna varsa, onu Hz. Peygamber ile birlikte gibi düşünmelidir. Sözlerini buna göre saygı ve edeple söylemelidir.
- 18.Mürîd kibre kapılmamalıdır. Zira kibir onu Allah'tan uzaklaştırır.
- 19.Şeyhinin her zaman ve her yerde olduğuna, kendisini her an gözetim altında tuttuğuna inanıp tek başına bile olsa buna göre hareket etmelidir.
- 20.Kendini Allah'a teslim etmeli, İlâhî takdir ve kazaya rıza göstermelidir. Cennet de olsa kızgın ateş de olsa rıza ile Hak'a teslim olmalıdır.

Son beyitte "Eğer Seyyid Nizamoğlu aradan çıkarsan, işte o zaman Yaratan bilinir" denilerek manzumeye son verilmektedir.

Üzerinde duracağımız son manzume ise herhangi bir başlığı bulunmayıp üç türlü sünnetin tavsiye edildiği 15 beyitlik bir metindir. Bu manzumede Hz. Ali'ye nisbet edilen bir söz tercüme edilmiştir. Bu sözün tercümesi, *Türk Edebiyatında Hazret-i Ali Vecizeleri* isimli eserde şu şekilde kaydedilmiştir:

"Allah'ın sünneti Resulullâh'ın sünneti ve evliyanın sünnetine tabi olun. (Allah'ın, Resulullâh'ın ve evliyanın sünnetini haiz olmayanlar, hiç bir şeyi haiz değildir.) 'Allah'ın sünneti nedir?' denildi. 'Sırrı saklamak' dedi. 'Resulullâh'ın sünneti nedir?' denildi. 'İnsanlarla dostça geçinmek' dedi. 'Evliyanın sünneti nedir?' denildi. 'Halkın eziyetine tahammül etmektir' dedi."¹⁸²

Allah'ın sünneti insanların kusurlarını örtmek ve gizlemektir. Peygamberlerin sünneti insanların yüzüne gülmek, onlara güler yüzle muamele etmektir. Evliyanın sünneti ise kötülük gördüklerine bile iyilikle muamele edip kötülükten sakınmaktır. Hz. Ali'nin sözüne aykırı davrananların kalbi temiz değildir. Onun düşmanına kin tutan ise dini sadakatle tasdik eden kişidir.

Manzumelerin muhtevalarına topluca bakıldığında üçünün de hemen hemen aynı manaları taşıdığı görülmektedir. Tasavvuf yoluna girmiş mürid de şeyhlik makamına yükselmiş mürid de şeriat ve tarikatın kendisine zorunlu kıldığı emirlere uymak; tavır, zikir, ibadet ve davranışlarını bunlara göre düzenlemekle mükelleftir.

¹⁸² Âdem Ceyhan, *Türk Edebiyatında Hazret-i Ali Vecizeleri*, Ankara: Öncü kitap, 2006, s. 502.

SONUÇ

Seyyid Nizamoğlu'nun yukarıda şekil ve muhteva özellikleri üzerinde durulan manzumelerine bakıldığında açık bir şekilde amacının sanat yapmak değil, mürid ve mürişidlere tavsiyelerde bulunmak olduğu; yani şiirlerini didaktik bir amaçla kaleme aldığı görülmektedir. Bu sebeple şiirlerde konuşma diline yakın bir üslup kullanılmış; tasavvuf ve tarikat ıstılahları dışında külfetli, anlaşılması güç kelimeler kullanılmamıştır. Terim olarak kullanılan kelimeler de sonraki beyitlerle açıklanmış ve herkesin anlayacağı bir üslupla şiirler meydana getirmiştir. Bununla birlikte vezin konusunda kusur kabul edilen iki husus göz ardı edilirse; imalelerin fazlaca kullanılmasına rağmen böylesine sade bir dille yazılmış manzumeler için vezin kullanımının başarılı olduğu söylenebilir.

Şairin hem mürişid, hem de müridlere Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'a bağlılığı telkin edişi ve şart koşması, onun tuttuğu itikadî yolu göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Seyyid Nizamoğlu'nun mürişid ve müridler için ileri sürdüğü dinî, ahlâkî ve tasavvufî fiiller ve vasıflar, rahatça denebilir ki, umumiyetle İslâm esaslarına uygunluk arz etmektedir. Ancak müridlere mücerredliği, yani evlenmeyip bekâr kalmayı, şeyhin önünde yüzünü yerlere sürmeyi, bütün yalnızlıklarda şeyhini orada bulunuyormuş gibi görmeyi telkin edişi, İslâm esasları bakımından tenkit edilebilir.

METİN¹⁸³:

[94b] Seyyid Nizâm Oğlu Seyyid Seyfî Hâzretlerinin Kelâm-ı Dürbârlarıdır ki Mürişid Olanlara 'Âmil Olmak Lâzımdur

[Seyyid Nizamoğlu Seyyid Seyfî hâzretlerinin inci saçan sözleridir ki mürişidlerin bu sözlerle göre iş yapması gereklidir.]

[Mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün]

1 Gel ey da'vâ-yı irşâd eyleyenler

Özin şeyhliği edâ eyleyenler

[Ey mürişidlik iddiasında bulunan ve kendisine şeyhlik isnad eden kişiler, gelin (dinle-yin)!..]

Gerekdür şeyh olan kişiye elbet

Yigirmi fi'l ile ola muqayyed

[Şeyh olan kişinin şu yirmi fiile ehemmiyet vermesi gerekir.]

Birisi i'tikâd olmak gerekdür

Haq'ı ikrâr ile bulmak gerekdür

¹⁸³ Beyitlerin kısaca nesre çevirileri hemen altlarında köşeli parantez içerisinde italik olarak verilmiştir.

[Birincisi, itikad sabibi olmak, yani iman ve İslâm esaslarına inanmak; Allah'ı ikrar ile bulmak gerekir.]

Cemî'î Ehl-i sünnet ve'l-cemâ'at

Ṭarîkı üzre olmağdur sa'âdet

[Mutluluk, bütün işlerde Hz. Peygamber ve arkadaşlarının gittiği yolda gitmek, (Sünnet ve cemaat ehli yolunu tutmaktır).]

5 İkinci 'ilm-i bâtın anlamağdur

Dinilen vâkıfayı dinlemekdür

[İkincisi bâtınî ilmi anlamak ve kendisine anlatılan rüyayı, hadiseyi dinlemektir.]

Şaķınup itmeyüp âfâķi ta'bir

Meşâyih itmemişdür anı taķrîr

[Fakat rüya veya hadiseleri, şeyblerin kabul ve ifade etmediği havai bir şekilde yorumlamaktan sakınmalıdır.]

Üçüncü 'aķl-ı kâmil ola ğâyet

İde dervişlere bir hoş naşîhat

[Üçüncüsü, kâmil akıl sabibi olmak ve dervişlere güzelce nasihat etmektir.]

Sehâvetdür anuñ dördüncü hâli

Vire dervişlere varisa mâli

[Mürşidin dördüncü hâli, cömert olmak ve -varsa- malını dervişlere vermektir.]

Beşincisi şeci' olmak gerekdür

Bu cümleden şecâ'at yegirekdür

[Beşincisi cesur olması gerekir. Bu cümleden (sayılan sıfatların hepsinden) cesaret daha iyidir.]

10 Cihân halkı eger cem' olsa cümle

Gelüp üstüne anuñ itse ĥamle

[Eğer bütün dünya halkı bir araya gelse ve onun üstüne hücum etse...]

Şıgına Hâzret-i Hâķķ'a derûnî

Cihânda olmaya kimse zebûnî

[Çten yüce Allah'a sığınmalı; dünyada hiç kimse karşısında âciz ve zayıf olmamalıdır.]

Anuñ altıncısı olmaya şehvet

Ki şehvetden gelür cümle nedâmet

[Fiillerin altıncısı, şehvet sabibi olmamalıdır. Çünkü bütün pişmanlıklar şehvetten meydana gelir.]

Hatun tã'ifesinden key şaķına
Dilirse uğramaya řa'n oķına

[Eğer ayıplanma ve kınanma okuna uğramamak isterse, kadın kısmından çok sakınmalıdır.]

Yedinci itmeye dũnyāya ũlfet
Meger kim olsa gāyetde zārŭret

[Yedincisi, dũnya nimet ve rahatına alışmamalı; ancak zāruri miktarla yetinmelidir.]

15 Mŭrĩdũn māl̃ine baķmaya hergiz
İde çũft ũ zirā'atdan [o] perhĩz

[Mŭrĩyid, asla mŭridinin malına meyletmemeli ve çift, zĩraat gibi işlerden de el çekmelidir.]

Sekizinci ide mŭrĩde řefķat
Aña gŕstermeye hĩdmetde zaķmet

[Mŭridlerine řefķatlı davranmalı; onlara yapmaları gereken işlerde zorluk çıkarmamalıdır.]

Doķuzuncu hāl̃im olmak gerekdŭr
Mŭrĩdine selĩm olmak gerekdŭr

[Doķuzuncusu, mŭridlerine karşı halim, selim (yumuşak huylu) olması gerekir.]

Onuncu 'afv ide dervışlerinden
Gŭnāh řādır olursa işlerinden [95a]

[Onuncusu, dervışlerin işlerinden bir gŭnah çıkarsa, onu affetmelidir.]

Gerekdŭr on birinci hũsn-i hũlķdan
Ki hālķ ile mŭrĩdler ola hālķdan

[On birincisi, mŭrĩyidin iyi huylu olması gerekir. Çünkü insanlarla mŭridler Allah'ın yarattığı varlıklardandır.]

20 On ikinci mŭrĩdũn ihtiyācı
Var iken bir iře añla du'ācı

[On ikincisi, ey duacı, şunu anla: Mŭridinin bir işe ihtiyacı olduğunda,]

Ol işi kendũne çekme hāzer kıl
Bu maķŭle olanlardan gŭzer kıl

[*Sakın o işi kendine çekme (kendi lehine kullanma); bu tür olan şeylerden geç! (Söylenen şekilde davrananlardan uzak dur!)*]

On üçüncü keremdür gâfil olma
Mürîdüne kerem kııl baḥîl olma

[*On üçüncüsü, kerem sabibi olmaktır, gafil olma! Müridine iyilik et; cimri olma!*]

Velâyetden ne kim varısa sende
Zuhûr itmek gerekdür senden anda

[*Sende velîlik adına ne varsa, bunların onda (mürîtilerinde de) ortaya çıkması gerekir.*]

Tevekkül eyle on dördüncü hâlde
Tevekkül ehli olurlar kemâlde

[*On dördüncüsü, tevekkül etmektir. Tevekkül edenler, kemâl (olgunluk derecesin)de olurlar.*]

25 Gerekdür on beşinci hâli teslim
Rızâ-yı Ḥaḫḫ'a râzî ola dâ'im

[*On beşinci hâli, Allah'a teslimiyet ve Cenab-ı Ḥakk'ın rızasına (takdirine) daima razı olmalıdır.*]

Mürîdler münkir olsa yimeye ğam
Mürîd olursa 'âlem olma ḥurrem

[*Mürîdleri kendisini inkâr edici olsa üzülmemeli; bütün dünya müridi olursa sevinmemelidir...*]

On altıncı rızâ vire ḫazâya
Ne miḫnet gelse şükr ide Ḥudâ'ya

[*On altıncısı, İlâhî hüküm ve takdire razı olmalı; başına ne zahmet, meşakkat gelirse gelsin, Allah'a şükretmekten geri kalmamalıdır.*]

Gerekdür on yedincisi vaḫârı
Ola durmaḫda oturmaḫda 'ârı

[*On yedincisi, mürşid ağırbaşlı olmalı; otururken, kalkarken edepli davranmalıdır.*]

Şaḫın gel yiynicek itme özüñi
Ağırca söyle söylerseñ sözüñi

[*(Ey şeyh) sakın kendini hafifmeşrep etme! Eğer söylersen, sözünü ağır ağır söyle!*]

30 Vefâ itmek gerekdür 'ahde dâ'im
Gerekdür ola iḫrârında ḫâ'im

[Verilen sözde her zaman durmalıdır. İkrârında, kabul ve ifadesinde sebatlı olması gerekir.]

Gerekdür on sekizinci sükûnet
Ki ta'cîl itmeden gelür nedâmet

[On sekizincisi, sakin olmak lâzımdır. Çünkü pişmanlık, acele ettirme ve çabuklaştırmadan gelir.]

Anuñ sâbit kademdür on toktuzı
Neye 'ahd itse döndürmeye rûy¹⁸⁴

[On dokuzuncusu, kararında sabit olmak, ayak diremek ve verdiği sözden yüz çevirmemek, dönmemektir.]

Yigirmincisi heybet gerek anda
Mürîdler heybetinden ola bende

[Heybetli olmalıdır ki müridleri heybetinden dolayı ona bağlı olsun.]

34 Cevâbuñ kim ki Seyyid Seyfî tıtdı
Meşîhat hakkı oldu Hakk' a yetdi

[Seyyid Seyfî'nin sözlerini kim tutarsa, şeyblik onun hakkı olur ve o kişi Cenab-ı Hak' a ulaşır.]

Mürîd-i Şâdık Hakkında Buyurulmuşdur

[Sadık müritler hakkında buyurulan sözlerdir.]

[Mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün]

1 Mürîdüm mürşide diyen kişiler
Gerek erkek ola gerek dişiler

[Bir "mürşide müridim" diyen kişiler, gerek erkek, gerekse kadın olsun,]

Yigirmi dürlü fi'l olursa sizde
Mürîd oldu dirüz sizleri biz de¹⁸⁵

[Eğer sizde şu yirmi çeşit fi'l olursa, biz de sizi "mürîd oldu" diye kabul ederiz.]

Birisi tevbe vü telkîndür anuñ
Ki tevbe ile tâ kırtula cânuñ

¹⁸⁴ Metinde -büyük bir ihtimalle müstensih yanlışından ötürü- "rûy" yazılmış olmakla birlikte bunun yerine "yüzi" tercih edilirse, kafiye kusuru giderilmiş olur.

¹⁸⁵ Bu kelime "bizde" şeklinde de okunup yazılabilir.

[O fiillerden birisi, tevbe ve telkindir. Çünkü canın tevbe ile kurtulur.]

İkinci zühd ü takvâ ile ʿâmil
Olanlar oldu dervîşlikde kâmil [95b]

[İkincisi, zühd ve takva ile amel edenler, yani nefsinin meşru olmayan istek ve zevklerinden sakınarak, Allah korkusuyla Onun yasak ettiği şeylerden kaçınarak iş yapanlar, dervîşlikte kâmil (olgun) olurlar.]

5 Ki ya'nî mâl ü manşıbdâ ne kim var
Kamu olara mîrâş ide ey yâr

[Yani ey dost, mal ve mevki adına ne varsa, hepsini onlara miras etmelidir.]

Üçüncüsü mücerred olagör var
ʿİyân ola saña şol gizlü esrâr

[Üçüncüsü, her şeyden vaz geçerek Allah'a yönelmeye, evlenmemeye bak ki, şu gizli sırlar sana açılın...]

Maḥabbet eyleme ehl ü ʿiyâle
Düşürmeye seni özge ḥayâle

[Aile ve çoluk-çocuk sevgisine gönülünü kaptırma ki bunlar seni (Hak yoldan ayırıp) başka hayallere düşürmesin...]

Budur dördüncü olma ehl-i bid'at
Olagör ehl-i sünnet ve'l-cemâ'at

[Dördüncüsü şudur: Hz. Peygamber zamanından sonra İslâm dininde meydana çıkan şeylere (âdet, inanç, pratik, ritüel vs.) taraftar olma! Ehl-i Sünnet ve'l-cemaat olmaya; Hz. Peygamber ve onun sahabelerinin gittiği yoldan gitmeye bak!]

Beşinci ehl-i takvâda olagör
Ḥarâm yime ki gönülün olmaya kör

[Beşincisi, takva sabibi olmaya, Allah korkusuyla günahlardan kaçınmaya bak! Haram yeme ki gönülün kör olmasın!]

10 Ne kim varısa sünnetle ferâ'iz
Ri'âyetle şalâtuñ ola câ'iz

[Sünnet ve farzlardan ne varsa, onları gözetmeli ki namazın kabul olsun.]

Şabırdur bilmiş ol altıncı menzil
Şabır itmekdedür ne var ise bil

[Bilmiş ol ki, altıncı konak, sabırdır. Yine bil ki, her ne varsa, sabretmektedir...]

Şabır kıl zaḥmetile bu cihânda
Sa'âdetler bulasın o cihânda

[*Bu dünyada zahmetlere sabret ki, öbür âlemde saadetler bulasın.*]

Eger tevḥîd eger evrâd ‘ibâdet
Ne kim şeyḥûñ didi eyle iṭâ‘at

[*Şeyhin, gerek tevhid, gerekse ibadet ve evrâd (belirli zamanlarda okunması gereken dualar) adına sana ne derse, ona itaat et!*]

Yedinci cehd gerek geldikce elden
Koma her rûz u şeb tevḥîdi elden

[*Yedincisi, elden geldiği kadar gayret etmek lâzım; her gün ve gece tevhid elden (dilden) bırakma!*]

15 Sekizinci bahâdır ola dervîş

Ki nefis ü şeyṭân aña itmeye iş

[*Dervîş bahadır, kuvvetli ve cesur olmalı ki nefsi ve şeytanı ona kötülük etmesin.*]

Yoluñ üstinde vardur biñ ḥarâmî
Bahâdırlık gerekdürür tamâmî

[*Yolun üzerinde bin harami vardır... (Hak yolunu tutanın önüne nice yol kesici engeller çıkar). Bütün bunlara karşı koymak için yiğitlik ve kahramanlık lâzımdır.*]

Ṭoḳuzuncı baḥîl olmaya zinhâr
İde cânın ṭarîḳ-ı Ḥaḳḳ’a îşâr

[*Dokuzuncusu, asla cimri olmamalı ve canını Allah yoluna cömertçe vermelidir.*]

Onıncısı şehâvetdür şehâvet
Şehâvetden bulunur hep sa‘âdet

[*Onuncusu, cömertliktir, cömertlik... Bütün mutluluklar, cömertlik sayesinde bulunur.*]

Gerekdür on birinci iftirâdan
Be-ğâyetde ḥazer ide yalandan

[*On birincisi, iftira etmekten ve yalan söylemekten son derece sakınmaktır.*]

20 On ikincisi bilmek ‘ilm-i bâtın

Ki ya‘nî kendünüñ bilmek şıfâtın

[*On ikincisi, bâtın (tasavvuf) ilmîni öğrenmek, yani kendinin sıfatlarını bilmektir.*]

Nazar ide gönül âyînesine
Ki vâḳıf ola dil gencînesine

[*Kendi gönül aynasına baksın, kalb hazinesine vâkıf olsun!..*]

On üçüncü niyâz ehli olagör
Yüzüñi şeyḥ öñünde yirlere sür

[On üçüncüsü, Allah'a yalvarıp yakarıcı olmaya bak! Şeyb önünde yüzünü yerlere sür (ona karşı saygılı ve mütevazı ol)!]

Gerekdür saña on dördüncü ey yār
Gönül şehrinde hiç kalmaya ağıyār

[Ey dost, on dördüncü olarak senin gönül şehrinde Allah'tan başka hiç bir şeyi bırakmaman (masivayı içinden çıkarman) gerekir.]

Yüri var on beşinc' olur melāmet
Seni zemm itse bir olma melālet

[Haydi (yolunda) yürü, on beşincisi kınanmaktır. Bir kimse seni kötülese, ayıplasa, üzülme...]

25 Cihān hālkı eger düşmān olursa

Eger dost olmağa 'ālem gelürse [96a]

[Eğer bütün dünya halkı sana düşman olursa veya herkes dost olmaya gelirse,]

Ne semür ne arıqla sen bu hāle
Yüri sen gönülünü vaşl it vişāle

[Sen bu hâlden dolayı ne şişmanla, ne de zayıfla (Yani ne sevin, ne de üzül)! Yürü, sen gönlünü (Allah'a) kavuşmaya ulaştır!..]

On altıncısı şeyhe olma inkār
Ki zīrā virmiş olduñ evvel ikrār

[On altıncısı, şeyhine karşı inkârcı olma. Çünkü başta ona ikrar vermiş; onu mürid olarak kabul etmiştin...]

Bu inkârıla İmānsız gidersin
Cemî'i 'ömrünü hep maḥv idersin

[Bu inkârla (abirete) imansız gidersin. Bütün ömrünü, hayatın boyunca yaptığın iyilik ve ibadetleri hep mahvedersin...]

Edebdür on yedincisini añla
Edeb bābını benden yaḥşısı añla

[On yedincisi edebdir, al, kabul et! Edeb konusunu benden iyice dinleyip anla!]

30 Kaçan şeyhüñ huzūrına varasın

Hābību'llāh'ı şeyhüñle bilesin

[Ne zaman şeyhinin huzuruna gidersen, Allah'ın sevgili elçisi Hz. Peygamber'i şeyhinle berabermiş gibi bilesin!]

Aña ta'zīm ü tekrīm eylemekde
Edeble söyle sözi söyledükde

[Ona hürmet et ve onu ağırla. Söz söylediğinde edeple söyle.]

Budur on sekizinc'olma tekebbür
Tekebbürlük seni Hakk'dan ider dūr

[On sekizincisi, kibirli olma. Çünkü kibir seni Allah'tan uzaklaştırır.]

Budur on toktuzuncı ey birāder
Ki şeyh ile topludur göre her yer

[Ey kardeş, on dokuzuncusu her yerin şeyhiyle dolu olduğunu bilmektir.]

Kamu hālvette şeyhin göre hāzır
Ki her hālde bile kendüye nāzır

[Bütün yalnızlıklarda şeyhini orada bulunuyormuş gibi görmeli; her hāl ü kārda onun kendini gördüğünü bilmelidir.]

35 Yigirminci diyem ben diñle gözsüz

İdesin kendüni Allāh'a tefvīz

[Ey gözsüz, yirmincisini söyleyeyim de dinle: Görmeyen kimsenin kendini yanındaki rehberle teslim ettiği gibi, sen de kendini Allah'a teslim et!..]

Rızā-yı Hakk'a rāzī ol yūri var
Gerek Cennet gerek olsun gerek nār

[Sana cenneti de ateşi de uygun görse, haydi, Allah'ın hükmüne razı ol, yürü!]

37 Eger Seyyid Nizāmī ođ'aradan

Çıkarsan bilinür ol vaqt Yaradan

[Seyyid Nizamoğlu, eğer sen aradan çıkarsan, işte o zaman Yaratan bilinir...]

[Hz. Ali'nin Bir Sözü'nün Tercümesi]¹⁸⁶

[Mefā'ülün mefā'ülün fe'ülün]

1 Sizün üstünüze olsuñ vaşiyet

Diyeyüm tıttıcağ üç dürlü sünnet

[Siz'e tutulması gereken üç çeşit sünnet söyleyeyim. Bunlar siz'e vasiyetim olsun.]

Anuñ birisi Tañrı sünnetidür

Tutar ol kim Muhammed ümmetidür

¹⁸⁶ Bu başlık aslı metinde bulunmayıp tarafımızdan şiirin muhtevası göz önünde bulundurularak konulmuştur. Metinde bu manzume cetvelle ayrılmıştır.

[Onun birisi, Allah'ın sünnetidir. Hz. Muhammed'in ümmeti olan bu sünneti tutar.]

Bilün ikinci sünnet enbiyānuñ

Daħi üçüncü sünnet evliyānuñ

[İkincisi peygamberlerin sünneti, üçüncüsü ise evliyanın sünnetidir.]

Didi Selmān kim ey genc-i kerāmet

Nedür Hakk sünneti ey pür-velāyet

[Selman dedi ki "Ey keramet hażinesini, ey veli, Allah'ın sünneti nedir?"]

5 Didi Şāh sünneti Selmān Hūdā'nuñ

Kim örter 'aybını mîr ü gedānuñ

[Hz. Ali dedi ki "Ey Selman, Allah'ın sünneti, ister amir, isterse fakir olsun, herkesin kusurlarını örtmektir.]

Kaçan seyr eylesin göricek 'ayb

Hūdā sünnet' olur anuñ ile ğayb

[Kusur gördüğünde onu (örtmeyip) seyrettiğin zaman, bu davranışınla Allah'ın sünneti kaybolur...]

Didi Selmān yine ey nūr-ı Rahmān

Nebiler sünneti kañgıdur ey cān

[Selman yine dedi ki "Ey Allah'ın nuru, ey can, peygamberlerin sünneti nedir?"]

Didi hoşluğıla itmek müdārā

Dirilmek halk içinde aşikārā [96b]

[Hz. Ali cevaben dedi ki: "Halka güler yüz göstermek, insanlar arasında dostça davranmaktır.]

Müdārā bil nebiler sünnetidür

Dutan gerçek Muhammed ümmetidür

[Bil ki, güler yüz göstermek ve insanlara dostça davranmak, peygamberlerin sünnetidir. Bu yolu tutan, Hz. Muhammed'in gerçek ümmetidir.]

10 Didiler sünneti ne evliyānuñ

Didi ol Hakk emîni enbiyānuñ

[“Velileirnin sünneti nedir?” dediler. O Allah'ın güvenilir kulu ve peygamberlerin emîni dedi ki]

O sünnet hōd ola pes evliyāya

Bu hālağdan iriş cevri ü belāya

[“Evlîyanın sünneti, insanlardan kendisine dokunan ezîyet ve belâya...]

Taḥammül eyleyüp şabr eylemekdür

Yavuz diyene eyü söylemekdür

[Tabammül ve sabretmektir. Kötü söyleyene iyi söylemektir.]

Velâyet ehlinüñ sünneti oldur

Cefâ idenlere eylügeni boldur

[Velilerin sünneti budur; kendilerine ezîyet edenlere onların iyiliği çoktur...]

‘Alî’nüñ sözine iden ḫilâfı

Degül ol mülhidüñ bil ḳalbi şâfî

[Hz. Ali’nin sözlerine muhalefet eden, mülhid(dinsiz)dir. Bil ki, o imansızın kalbi temiz değildir.]

15 Odur taşdıḳ iden şıdkîle dîne

‘Alî’nüñ düşmenine duta kîne

[Hz. Ali’nin düşmanlarına kin besleyen kimse, dini sadakatle tasdik eden, odur.]

KAYNAKÇA

- Ahmet Rifat, *Lûgât-ı Târihiyye ve Coğrafiyye*, İstanbul 1299-1300 (1882-1883).
- AŞKAR, Mustafa, *Tasavvuf Tarihi Literatürü*, İstanbul: İz Yayınları, 2006.
- AVCI, İsmail III. *Uluslararası TDE Öğrenci Kongresi Bildirileri*, İstanbul: 2012, C. 1, s. 575-588.
- Bağdatlı İsmail Paşa, *İzâbu’l-meknûn fi’z-zeyl ‘alâ Keşfi’z-zunûn ‘an esâmi’l-kütüb ve’l-fünûn*, haz. Şerefettin Yaltkaya, Kilisli Rifat BİLGE, C. 1, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi 1945.
- Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri I-III*, İstanbul: 1333-1342 [1915-1923].
- CEBECİOĞLU, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul: Anka Yayınları, 2005.
- CEYHAN, Âdem, *Türk Edebiyatında Hazret-i Ali Vecizeleri*, Ankara: Öncü Kitap, 2006.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi, 1999.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Türkiye’de Mezhepler ve Tarikatler*, İstanbul: İnkılâp Yayınları, 1997.

Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî, *Vefeyât-ı Ayvansarâyî*, (haz. Ramazan EKİNCİ), İzmir: Tibyan Yayıncılık, 2012.

İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, I-IV, İstanbul 1947-76.

KEMİKLİ, Bilal, “Sûfî Şâir Seyyid Seyfullâh’ın Vahdet-i Vücûd’a Dâir Risâlesi: Miftâh-ı Vahdet-i Vücûd”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*30, s. 3 (2001) s. 84-93.

Manzûme-i Mürşid, Manisa Yazma Eserler Kütüphanesi, MHK 05836/07, vr. 94b-96b.

Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî yâhud Tezâkire-i Meşâbîr-i Osmâniyye*, I-IV, 1308-[1315](1890-1897).

Muallim Nâcî, *Lugat-ı Nâcî*, İstanbul: ts.

Müstakîm-zâde Süleyman Sa‘deddîn Efendi, *Mecelletü’n-Nisâb*, Ankara: K.B. Yayınları, 2000, v. 266a-266b.

Müstakîm-zâde Süleyman Sa‘deddîn, *Mecelletü’n-nisâb fi’n-niseb ve’l-kunâ ve’l-elkab*, Süleymaniye Ktp. Hâlet Efendi bl. nu. 628.

ÖNGÖREN, Reşat, “Tasavvuf”, *TDVİA*, İstanbul: 2011, C. 40, s. 119-126.

ÖZMEN, İsmail, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, I-V, Ankara 1998.

ÖZYÜREK, Semra, *Risâle-i Şeref-i Siyâdet: Edisyon kritik*, Yayımlanmamış YL Tezi. (Marmara Üniversitesi 1999)

Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: 1317 [1899].

TOSUN, Necdet, “Seyyid Nizamoğlu”, *TDVİA*, İstanbul: 2009, C. 37, s. 73-74.

TUMAN, Mehmed Nâil, *Tuhfe-i Nâilîl-II*, (nşr. C. KURNAZ, M. TATÇI), Ankara: 2001.

ULUDAĞ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2002.

YAMAN, Mehmet, *Seyyid Nizamoğlu Hayatı-Eserleri Divanı*, İstanbul: 1976, Can Yayınları.

YILMAZ, H. Kâmil, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010.